

Immaterielltsliga frågor

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet 14 motionsyrkanden från allmänna motionstiden år 2003 i olika immaterielltsliga frågor. Yrkandena gäller främjande av patent, patentintrångsförsäkring, datorrelaterade uppfinningar, upphovsrättsligt skydd, upphovsrätt i anställningsförhållanden, ersättning för kopiering, ersättning till STIM, följerätt och s.k. arenarätt.

Utskottet föreslår att riksdagen skall avslå samtliga motionsyrkanden och hänvisar främst till tidigare ställningstaganden från riksdagens sida samt pågående arbete på såväl nationell som internationell nivå.

I betänkandet finns fem reservationer och ett särskilt yttrande.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Utskottets överväganden.....	5
Främjande av patent.....	5
Patentintrångsförsäkring.....	9
Datorrelaterade uppfinningar.....	12
Upphovsrättsligt skydd.....	14
Upphovsrätt i anställningsförhållanden.....	17
Ersättning för kopiering.....	19
Ersättning till STIM.....	21
Följerätt.....	22
Arenarätt.....	24
Reservationer.....	26
1. Datorrelaterade uppfinningar, punkt 3 (v, c).....	26
2. Upphovsrättsligt skydd, punkt 4 (m).....	26
3. Ersättning för kopiering, punkt 6 (m, fp, kd, c).....	27
4. Ersättning till STIM, punkt 7 (kd, c).....	28
5. Arenarätt, punkt 9 (m, kd).....	28
Särskilt yttrande.....	30
Främjande av patent, punkt 1 (m).....	30
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	31
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2003.....	31

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Främjande av patent

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L247 och 2003/04:N414 yrkandena 17–19.

2. Patentintrångsförsäkring

Riksdagen avslår motion 2003/04:L346.

3. Datorrelaterade uppfinningar

Riksdagen avslår motion 2003/04:T474 yrkande 5.

Reservation 1 (v, c)

4. Upphovsrättsligt skydd

Riksdagen avslår motion 2003/04:Kr254 yrkande 5.

Reservation 2 (m)

5. Upphovsrätt i anställningsförhållanden

Riksdagen avslår motion 2003/04:L215.

6. Ersättning för kopiering

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:Kr326 yrkande 25, 2003/04:Kr327 yrkande 6 i denna del och 2003/04:Kr390 yrkande 18.

Reservation 3 (m, fp, kd, c)

7. Ersättning till STIM

Riksdagen avslår motion 2003/04:L276.

Reservation 4 (kd, c)

8. Följerätt

Riksdagen avslår motion 2003/04:Kr327 yrkande 6 i denna del.

9. Arenarätt

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L298 och 2003/04:Kr282 yrkande 3.

Reservation 5 (m, kd)

Stockholm den 18 mars 2004

På lagutskottets vägnar

Inger René

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Inger René (m), Marianne Carlström (s), Raimo Pärssinen (s), Jan Ertsborn (fp), Christina Nenes (s), Hillevi Larsson (s), Yvonne Andersson (kd), Tasso Stafilidis (v), Maria Hassan (s), Bertil Kjellberg (m), Rezene Tesfazion (s), Martin Andreasson (fp), Viviann Gerdin (c), Anneli Särnblad Stoors (s), Henrik von Sydow (m), Niclas Lindberg (s) och Johan Löfstrand (s).

Utskottets överväganden

Främjande av patent

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden om åtgärder för att främja patent. Utskottet hänvisar till pågående nationellt och internationellt arbete. Jämför särskilt yttrande (m).

Bakgrund

Reglerna i patentlagen (1967:837) innebär att den som gjort en ny uppfinning kan få ensamrätt att utnyttja uppfinningen yrkesmässigt genom patent. Patent kan meddelas på ett förfarande, t.ex. ett nytt produktions sätt, eller på en produkt som sådan, exempelvis ett nytt läkemedel. Som allmänna förutsättningar för patenterbarhet gäller att uppfinningen skall vara ny, ha uppfinningshöjd – dvs. väsentligen skilja sig från vad som tidigare är känt – och att den skall kunna utnyttjas industriellt och vara reproducerbar. Det senare innebär att uppfinningen skall ha sådan karaktär att den avsedda effekten med säkerhet kan uppnås vid ett upprepat utövande av uppfinningen.

Den ensamrätt att utnyttja en uppfinning som patentskyddet ger innehavaren är avsedd att stimulera forskning och utvecklingsarbete. Uppfinnare kan räkna med att under skyddstiden utan konkurrens kunna marknadsföra uppfinningen eller på annat sätt exploatera den ekonomiskt. Här ligger också ett allmänt intresse. Mot de intressen som sålunda bär upp patentskyddet står samhällets intresse av att det inte skapas ett alltför långtgående monopol när det gäller att dra nytta av en uppfinning. Ensamrätten har därför begränsats i tiden. Vidare finns möjlighet att under vissa förutsättningar genom tvångslicens ge tredje man rätt att, utan hinder av ett patent, mot ersättning till patenthavaren utnyttja den patentskyddade uppfinningen.

I Sverige söks patent hos Patent- och registreringsverket (PRV). I samband med ansökan skall en ansökningsavgift betalas, liksom årsavgifter så länge ansökningsförfarandet pågår. Om förutsättningarna för patent är uppfyllda skall sökanden underrättas om att patent kan meddelas. Sedan sökanden betalat en särskild avgift, meddelandeavgift, skall patentmyndigheten bifalla ansökningsen och kungöra beslutet. När beslutet har kungjorts är patent meddelat.

Ett patent som meddelas av en nationell patentmyndighet blir gällande bara i det landet. Något världspatent existerar inte. En uppfinnare som vill ha patentskydd i flera länder måste alltså i princip söka patent i varje land. På patentområdet finns dock ett flertal internationella konventioner som bl.a. syftar till att samordna patentförfarandet.

I konventionen om patentsamarbete (Patent Cooperation Treaty, PCT), som ratificerats av Sverige, finns bestämmelser om s.k. internationell ansökan som gör det lättare att ansöka om patent i flera länder samtidigt. För att patent skall meddelas måste dock en internationell ansökan alltid fullföljas vid den nationella patentmyndigheten, vilken självständigt gör den slutliga prövningen enligt nationell rätt.

Genom den europeiska patentkonventionen (EPC) har det skapats en ordning som medger att en patentansökan samtidigt kan erhålla patentskydd i flera länder, s.k. europeiskt patent. Sådant patent meddelas av det europeiska patentverket (EPO). EPC har tillträtts av Sverige och ett flertal andra europeiska stater. I den svenska patentlagen har de särskilda regler som föranletts av tillträdet tagits in. Ett patent som meddelas av EPO är giltigt i de länder som angivits, designerats, i ansökningen. Patentet är dock giltigt enligt respektive lands nationella patenträtt. Det är alltså inte fråga om *ett* europeiskt patent utan om ett knippe av nationella patent.

Fördelarna med ett europeiskt patent har ansetts vara flera. Endast en ansökan behöver ges in, ansökan görs på ett enda språk – engelska, tyska eller franska – och kostnaden blir därmed lägre. Systemet har dock enligt många mening vissa nackdelar beroende på dess komplexitet och på att kostnaderna trots allt anses för höga. En annan nackdel som framhållits är avsaknaden av en domstol på Europainivå som avgör tvister om patent.

Under år 2000 hölls en diplomatkonferens för revidering av EPC mellan konventionsstaterna. Sverige har signerat den revisionsakt som då antogs.

I syfte att minska kostnaden för att få ett europeiskt patent tillsatte konventionsstaterna vid en regeringskonferens i juni 1999 en arbetsgrupp (Working Party on Cost Reduction, WPR). Arbetsgruppens huvuduppgift var att ta fram ett förslag för att minska översättningskostnaderna. Arbetsgruppen enades om ett förslag till en överenskommelse om tillämpning av artikel 65 EPC. Texten till denna antogs vid en regeringskonferens i London i oktober 2000 och är öppen för de konventionsstater som vill ansluta sig. Den innebär i korthet följande. De konventionsstater som har något av det europeiska patentverkets handläggningsspråk som ett av sina officiella språk avstår genom överenskommelsen från att i fortsättningen kräva översättning av patentskriften för att patentet skall bli giltigt. Sådana konventionsstater som inte har ett officiellt språk som också är handläggningsspråk i det europeiska patentverket skall peka ut ett av de tre handläggningsspråken och avstå från översättning till ett nationellt språk om patentskriften finns på det utpekade språket. Även i fall när patentskriften finns på detta språk har dessa stater alltså rätt att kräva översättning av patentkraven till ett av sina officiella nationella språk. Sverige har signerat överenskommelsen.

Patentträttskonventionen (PLT) antogs vid en diplomatkonferens våren 2000. Den innebär åtaganden om avreglering och viss harmonisering av bestämmelser om formalia kring patentansökningar. Konventionens bestämmelser är huvudsakligen minimibestämmelser, dvs. konventionsstaterna har

frihet att tillämpa bestämmelser som är mer liberala för patentsökande och rättighetsinnehavare än vad som anges i konventionen. Sverige har signerat konventionen.

Motionerna

I motion L247 anför Henrik Westman (m) att det är mycket angeläget att stimulera uppfinnare att fullfölja sina idéer och att hjälpa dem att göra dessa till framgångsrika produkter som kan skapa nya industrier och arbetstillfällen. Motionären pekar på dels de kostnader som är förenade med en patentansökan, dels de problem som gör sig gällande vid patentintrång och de stora processkostnader ett sådant intrång kan medföra. Motionären menar att en uppfinnare som redan haft stora kostnader för utveckling och ansökan om patent kan ha svårt att bekosta beivrandet av ett patentintrång. Motionären anser att samhället bör ge uppfinnare stöd i olika former. Det skulle innebära en markering om att deras arbete är viktigt för Sverige och öka deras benägenhet att utveckla idéer till framgångsrika produkter. Detta skulle i sin tur, enligt motionären, bidra till att bredda Sveriges industriella bas och skapa nya arbetstillfällen. I enlighet härmed begärs ett tillkännagivande om innovationer och uppfinnare och deras betydelse och villkor.

I motion N414 framför Ingegerd Saarinen m.fl. (mp) att ett skydd bör ges för uppfinningar under tiden från patentansökan till dess patent beviljas och att en ersättning bör kunna utgå till den som under denna tid drabbas. Motionärerna begär ett tillkännagivande om att kostnaderna för detta skall utredas (yrkande 17). Vidare begärs ett tillkännagivande om att skadestånd för intrång skall kunna krävas efter det att patentet har beviljats (yrkande 18). Motionärerna anser också att patentkostnaderna måste sänkas. Regeringen bör därför utreda vilka ekonomiska konsekvenser det skulle få för innovatörer och för staten (yrkande 19).

Tidigare lagstiftningsåtgärder

Våren 1994 beslutade riksdagen om väsentligt skärpta åtgärder mot intrång i de immateriella ensamrätterna (prop. 1993/94:122, bet. LU17, rskr. 227). Genom beslutet, som innebar ändringar i bl.a. patentlagen, har domstol nu möjlighet att vid vite förbjuda fortsatt intrång inom hela det immaterialrättsliga området. Vidare ändrades skadeståndsbestämmelserna på det industriella rättsskyddets område så att rättighetshavarnas ställning vid intrång förstärks. Även straffbestämmelserna skärptes. Den nya lagstiftningen trädde i kraft den 1 juli 1994.

För att ytterligare motverka det ökande olovliga kommersiella utnyttjandet av andras verk, produkter och varumärken beslutade riksdagen hösten 1998 om en ny skyddsåtgärd – intrångsundersökning – vid immaterialrättsintrång (prop. 1998/99:11, bet. LU5, rskr. 24). Åtgärden innebär att en rättighetshavare i ett civilrättsligt förfarande kan begära att det görs en undersökning för

att säkra bevis hos någon som på goda grunder misstänks ha gjort ett intrång i en immateriell rättighet. Bestämmelserna om intrångsundersökning, som tagits in i bl.a. patentlagen, trädde i kraft den 1 januari 1999.

Pågående arbete i Sverige och inom EU

Regeringen tillkallade i februari 2002 en särskild utredare med uppdrag att ta fram underlag för bedömning av om Sverige bör tillträda den reviderade versionen av den europeiska patentkonventionen (EPC2000), överenskomsten om tillämpning av artikel 65 i EPC (den s.k. Londonöverenskommelsen) och patenträttskonventionen (PLT). Utredaren har även haft i uppdrag att ge förslag till de lagändringar som behövs för att dessa instrument skall kunna tillträdas eller som annars bedöms lämpliga i samband med ett tillträde. Vidare skulle utredaren lämna förslag till de lagändringar som behövs med anledning av ändringar som gjorts i konventionen om patentsamarbete (PCT). Utredaren skulle också överväga några andra immaterialrättsliga frågor som aktualiserats, däribland frågor som rör handläggningen av patentansökningsärenden. Utredningen som antog namnet Patentfördragsutredningen överlämnade i juli 2003 betänkandet (SOU 2003:66) Harmoniserad patenträtt. Betänkandet har varit föremål för remissbehandling, och ärendet bereds nu i Regeringskansliet.

I augusti 2000 lade kommissionen fram ett förslag till förordning om gemenskapspatent, KOM (2000) 412. Bakgrunden till förordningsförslaget är bl.a. kommissionens grönbok från 1997 om gemenskapspatentet och patent-systemet i Europa, KOM (97) 314. Avsikten med förordningsförslaget är att möjliggöra för den som gjort en uppfinning att genom en enda ansökan få ett patent som gäller i hela gemenskapen. Genom förordningen vill man därmed göra det billigare för företag och enskilda uppfinnare att erhålla patentskydd i gemenskapen. Förslaget innebär bl.a. att EPO kommer att pröva ansökningar om gemenskapspatent enligt samma regler som gäller för övriga europeiska patent. När ett gemenskapspatent väl har beviljats skall det däremot i princip regleras av gemenskapsregler. För att det skall bli ekonomiskt möjligt för innovatörerna att ansöka om gemenskapspatent kommer huvuddelen av patentskriften att finnas på det av EPO:s handläggningsspråk (engelska, franska eller tyska) som sökanden har valt. En mindre del av patentet, de s.k. patentkraven, i ett beviljat gemenskapspatent kommer att behöva översättas till samtliga officiella EU-språk för att patentet skall bli giltigt. Vid en rådskonferens i mars 2003 träffades en principöverenskommelse om bl.a. inrättande av en ny gemenskapsrättslig domstol som skall ha till uppgift att pröva mål om intrång i och ogiltighet av gemenskapspatent. Mot bakgrund härav har kommissionen nyligen lagt fram dels ett förslag till beslut om att ge EG-domstolen behörighet i mål om gemenskapspatent, dels ett förslag till beslut om upprättande av en specialdomstol – gemenskapspatentdomstolen – för att pröva mål om gemenskapspatent. Den nya specialdomstolens beslut skall enligt förslaget kunna överklagas till EG:s förstainstansrätt.

Tidigare behandling

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat motionsyrkanden om åtgärder för att förbättra villkoren för uppfinnare och innovatörer, senast våren 2003 i betänkande 2002/03:LU16. I dessa sammanhang har utskottet uttryckt att det är viktigt att uppfinnare och företag förmår att ta till vara de fördelar som patentskyddet erbjuder. Vidare har utskottet konstaterat att patent för företag är ett av flera sätt att försäkra sig om att resultaten av satsningar på forskning och utveckling kan tillgodogöras och vidmakthållas. Patent utgör ett sätt att exploatera ny teknik, och när företagen och samhället satsar allt större resurser på forskning och utveckling blir det också mer betydelsefullt att kunna säkra avkastningen på gjorda investeringar. Om vissa uppfinnare och företag inte förmår att ta till vara de fördelar som patentskyddet erbjuder, fyller patentsystemet inte längre sin funktion (se bl.a. bet. 1997/98:LU16).

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte heller nu någon annan uppfattning än motionärerna vad gäller patentets betydelse och vikten av ett patentsystem med ett effektivt patentskydd. Det är ofrånkomligt att tyngdpunkten i de svenska aktiviteterna i syfte att främja patent fokuseras på och är beroende av det internationella arbetet. Såvitt utskottet finner har också det arbete som bedrivs på området en inriktning som ligger i linje med motionsönskemålen. Mot bakgrund av detta är det enligt utskottets mening inte påkallat med någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionerna. Utskottet föreslår därför att riksdagen avslår motionerna L247 och N414 yrkandena 17–19.

Patentintrångsförsäkring

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå en motion om införande av en patentintrångsförsäkring. Utskottet redovisar tidigare överväganden i frågan och hänvisar till pågående arbete inom EU.

Bakgrund

Hösten 1996 gav regeringen Närings- och teknikutvecklingsverket (Nutek) i uppdrag att ta fram ett underlag med förutsättningar för och förslag till utformning av en patentintrångsförsäkring som bygger på kommersiella grunder. Uppdraget redovisades i januari 1997 i rapporten (R 1997:4) Rättskyddsförsäkring för patent. Verket redogjorde i rapporten för en modell för en rättsskyddsförsäkring som bygger på kommersiell grund och föreslog lösningar med expansionsmöjligheter till nordisk och europeisk nivå.

Regeringen utsåg därefter en särskild förhandlare med uppdrag att söka få till stånd en överenskommelse med olika intressenter om bildande av ett försäkringsbolag för att meddela den aktuella försäkringen. Regeringen förkla-

rade sig beredd att skjuta till medel för vissa initialkostnader, förutsatt att det gick att finna finansörer som var villiga att bidra till det erforderliga aktiekapitalet.

Den särskilde förhandlaren konstaterade i februari 1998 i sin redovisning av uppdraget till regeringen att det saknades förutsättningar för att ingå överenskommelser med intressenter för finansiering och ägande av ett försäkringsbolag som skall tillhandahålla rättsskyddsförsäkring för patent. Även om många ansåg att det var angeläget att lösa problemet fanns det enligt rapporten uppenbarligen inte tillräckligt stort intresse hos någon av de intressenter som hade möjlighet, finansiellt och i övrigt, att få till stånd en ordning baserad på privat engagemang. En nationell lösning av problemet torde därför, enligt den särskilde förhandlaren, förutsätta ett väsentligt större engagemang, bl.a. finansiellt, från statens sida, än vad som varit aktuellt enligt förhandlingsuppdraget. Vidare anfördes att det kan diskuteras huruvida det från allmänna utgångspunkter är lämpligt att staten på sådant sätt skulle ta ansvaret för problemets lösning, och det är också oklart om det vore förenligt med EU:s konkurrensregler. Avslutningsvis angavs i rapporten att problemet med patentintrång tagits upp på EU-nivå, men att de flesta bedömare ansåg att en eventuell lösning på europeisk nivå låg flera år fram i tiden. Som sin slutsats ansåg den särskilde förhandlaren att Sverige i den föreliggande situationen borde inrikta ansträngningarna på att, tillsammans med övriga intresserade länder, aktivt driva fram en europeisk lösning av problemet.

Motionen

I motion L346 anser Kenth Högström (s) att det måste skapas ett bättre och starkare rättsskydd för uppfinnare och upphovsmän genom någon typ av statlig försäkringskonstruktion. Enskilda innovatörer har som regel vare sig råd eller kompetens att på egen hand bemöta t.ex. ett multinationellt eller nationellt storbolags försök att skada eller stoppa en innovation. Ett sätt vore enligt motionären att staten gav Nutek uppdraget att organisera en innovatörs- och patentförsäkring som alla patentägare och upphovsmän kunde teckna för en överkomlig peng och därmed skaffa sig ett rimligt skydd vid patentintrångsprocesser. Motionären begär ett tillkännagivande i enlighet med detta.

Tidigare lagstiftningsåtgärder

Som redovisats i avsnittet Främjande av patent beslutade riksdagen våren 1994 om väsentligt skärpta åtgärder mot intrång i de immateriella ensamrätterna (prop. 1993/94:122, bet. LU17, rskr. 227), och för att ytterligare motverka det ökande olovliga kommersiella utnyttjandet av andras verk, produkter och varumärken beslutade riksdagen hösten 1998 om en ny skyddsåtgärd – intrångsundersökning – vid immaterialrättsintrång (prop. 1998/99:11, bet. LU5, rskr. 24).

Pågående arbete inom EU

Kommissionen presenterade i januari 2003 ett förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om åtgärder och förfaranden för skydd av immaterialrätter, KOM (2003) 46. I dokumentet finns förslag till åtgärder och förfaranden som skall bidra till skyddet av immateriella rättigheter i EU:s medlemsstater. Syftet är att motverka i första hand sådana intrång i immateriella rättigheter som sker i kommersiellt syfte eller orsakar rättighetshavaren väsentlig skada. Kommissionens uppfattning är att det angivna syftet bäst uppnås genom en harmonisering av lagstiftningen på gemenskapsnivå. Bakgrunden till förslaget är bl.a. den grönbok som kommissionen lämnade i oktober 1998 om bekämpning av varumärkesförfälskning och piratkopiering på den inre marknaden.

Direktivförslaget innehåller bestämmelser om såväl civilrättsliga som straffrättsliga sanktioner. Det föreslås regler om bl.a. säkerställande av bevismaterial, rätt till information om intrångsgörande varors ursprung och distribution, vitesförbud, kvarstad, återkallande och förstöring av intrångsgörande varor m.m., skadestånd, ansvar för rättegångskostnader och straff, inklusive en rad särskilda rättsverkningar av brott.

Efter behandling av förslaget i en rådsarbetsgrupp har ett kompromissförslag i februari 2004 överlämnats till Europaparlamentet.

Tidigare behandling

Våren 1998 behandlade utskottet motionsyrkanden som tog upp behovet av en patentintrångsförsäkring. Utskottet fann det vara utomordentligt beklagligt att det inte hade varit möjligt att lösa de finansiella förutsättningarna för den föreslagna försäkringsmodellen. Med hänsyn till frågans betydelse förutsatte utskottet att regeringen dels noga överväger om det kan finnas alternativa vägar att nå fram till en nationell lösning, dels verkar för att driva fram en försäkringslösning på europeisk nivå. Utskottet avstyrkte bifall till motionsyrkandena (bet. 1997/98:LU16).

När utskottet senast behandlade motionsyrkanden om införande av en patentintrångsförsäkring gav utskottet uttryck för en positiv syn i frågan men hänvisade samtidigt till svårigheterna med att få till stånd en sådan lösning. Utskottet var inte berett att föreslå något riksdagsinitiativ i frågan och avstyrkte motionsyrkandena (bet. 2002/03:LU16).

Utskottets ställningstagande

Utskottet är inte heller nu berett att föreslå något riksdagsinitiativ i frågan om patentintrångsförsäkring. Utskottet anser att det pågående arbetet inom EU med frågan om skydd mot intrång i immateriella rättigheter bör avvaktas. Mot bakgrund av detta bör riksdagen avslå motion L346.

Datorrelaterade uppfinningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå ett motionsyrkande om att patent på mjukvara inte skall få förekomma. Utskottet hänvisar till pågående arbete inom EU. Jämför reservation 1 (v, c).

Bakgrund

Ett uttryckligt skydd för datorprogram infördes i upphovsrättslagen år 1989 och innebär att datorprogrammen åtnjuter i princip samma upphovsrättsliga skydd som litterära verk. En EU-anpassning av de svenska reglerna för skydd för datorprogram skedde år 1993, bl.a. såvitt avser upphovsrätten i anställningsförhållanden samt möjligheterna till kopiering för enskilt bruk (prop. 1992/93:48, bet. LU17, rskr. 125).

Den snabba utvecklingen inom IT-området har medfört att det immaterialrättsliga skyddet för datorprogram blivit alltmer betydelsefullt. För närvarande skyddas datorprogram som sådana i Sverige och i övriga Europa av upphovsrättslagstiftningen, till skillnad från i Japan och i USA där datorprogrammen i sig är patenterbara. Även i Sverige kan dock patent ges på programvara, om funktionen av programmet har teknisk effekt och även uppfyller de andra patenterbarhetskriterierna. Med teknisk effekt menas att uppfinningen skall lösa ett problem på tekniskt sätt och fungera i praktiken. Exempelvis kan patent ges på en funktion som är ett resultat av programmets körning i datorn. Vidare kan exempelvis program som styr operativsystem patenteras.

Det rådande rättsläget när det gäller patentskydd för datorrelaterade uppfinningar är emellertid tvetydigt, vilket innebär att det saknas rättslig förutsägbarhet. Trots att datorprogram i sig inte är patenterbara enligt patentlagarna i EU:s medlemsstater och europeiska patentkonventionen (EPC) lär tusentals patent på datorrelaterade uppfinningar ha utfärdats av europeiska patentverket (EPO) och av nationella patentverk. Många av patenten är på informationsteknikens kärnområden, dvs. digital bearbetning av data eller identifiering, visning och lagring av data. Andra gäller sådana teknikområden som fordonsteknik eller mekanik, t.ex. programstyrda processorer.

Det regelverk som lägger fast villkoren för att utfärda sådana patent är i stort sett identiskt från land till land, men praxis i medlemsstaternas domstolar och hos myndigheter varierar från land till land. I synnerhet skiljer sig praxis i EPO:s besvärinstanser från den som tillämpas i medlemsstaternas domstolar. Detta betyder att en datorrelaterad uppfinning kan få patentskydd i en medlemsstat men förvägras motsvarande skydd i en annan.

Motionen

Sven Bergström m.fl. (c) framhåller i motion T474 att det är olyckligt att EU blivit drivande i fråga om patenträtt på mjukvara. Enligt motionärerna innebär ett mjukvarupatent ett slags praktiskt tankeförbud, då det med nödvändighet

kommer att omfatta också ganska enkla lösningar. Motionärerna menar att det bidrar till att befästa den utveckling mot monopolsituationer som redan nu i alltför stor utsträckning präglar mjukvarumarknaden. Det ligger en stor fara i en utveckling där patenträtten alltmer blir storföretagens rätt mot de enskilda innovatörerna och de entreprenörer som är basen för framtida tillväxt och välstånd. I motionen begärs ett tillkännagivande som syftar till att undanröja möjligheten till patent på mjukvara (yrkande 5).

Pågående arbete inom EU

Mot bakgrund av de förhållanden som beskrivits tidigare lade kommissionen i februari 2002 fram ett förslag till direktiv om patenterbarhet för datorrelaterade uppfinningar, KOM (2002) 92. Kommissionens förslag syftar bl.a. till att klargöra rättsläget genom enhetliga regler inom EU. Förslaget innebär att tekniska uppfinningar i vilka en programmering eller ett datorprogram ingår skall kunna patenteras under förutsättning att de uppfyller de generella patentkraven om exempelvis väsentligt bidrag till teknikens standpunkt och nyhet. Förenklat kan sägas att det innebär att systemprogram och andra program som behövs för själva datorns funktion kommer att kunna patenteras med stöd av direktivet, medan andra applikationer, som ordbehandlingsprogram eller e-postprogram, inte blir patenterbara under förutsättning att sådana applikationer inte innebär en innovativ teknisk lösning på ett tekniskt problem.

Förslaget har behandlats en första gång i rådet och parlamentet. Rådet har antagit en allmän inriktning och i sak i väsentliga delar anslutit sig till vad kommissionen föreslagit. Parlamentets standpunkt innebar ett stort antal ändringar i förslaget, av vilka flera går emot rådets allmänna inriktning. Rättsakten är nu tillbaka i rådet för en andra behandling där en rådsarbetsgrupp arbetar vidare med frågorna. Den preliminära tidsplanen innebär att konkurrensrådet skall fatta beslut om en gemensam standpunkt vid sitt möte i maj 2004.

Justitieminister Thomas Bodström har under senare tid besvarat två frågor i riksdagen om de pågående förhandlingarna och parlamentets ändringsförslag (svar på frågorna 2003/04:393 respektive 737). I svaren poängterade justitieministern att kommissionens förslag bygger på den praxis som tillämpas av EPO och att det är en rättstillämpning som redan är vägledande i Sverige och andra länder anslutna till EPC. Vidare anförde justitieministern att kommissionen och rådet vill dra en gräns mot rättsläget i USA där man beviljar patent på datorrelaterade affärsmetoder. Gränsdragningen sker genom kravet att alla datorrelaterade uppfinningar måste innebära ett tekniskt bidrag, dvs. ett tekniskt nytänkande, för att kunna patentskyddas. Justitieministern framhöll att direktivet är viktigt eftersom det skapar tydliga regler för när patent på datorrelaterade uppfinningar kan meddelas samtidigt som det klart markerar att EU inte skall gå i riktning mot den amerikanska rättsutvecklingen. När det gäller parlamentets yttrande anförde justitieministern att det går emot rådets allmänna inriktning och att det skulle omöjliggöra patentskydd för en rad

datorrelaterade uppfinningar som i dag kan skyddas eller göra sådana patent meningslösa. Enligt justitieministern skulle ett direktiv i enlighet med vad parlamentet föreslagit få allvarliga konsekvenser för sysselsättning och tillväxt. Rådets allmänna inriktning innebär, enligt justitieministern, en väl avvägd lösning som möjliggör för näringslivet att även fortsättningsvis skydda sina innovationer på området samtidigt som patentskyddet inte blir oskäligt omfattande i förhållande till tredje man. I de fortsatta förhandlingarna kommer Sverige därför att kraftfullt verka för att direktivet får en balanserad lösning i linje med rådets allmänna inriktning.

Tidigare behandling

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden om patent på mjukvara, senast våren 2003 i betänkande 2002/03:LU16. Från utskottets sida har framhållits att det är ofrånkomligt att tyngdpunkten i de svenska aktiviteterna på området läggs vid det internationella arbetet. Utskottet har vidare konstaterat att frågan om skydd för datorprogram är föremål för uppmärksamhet inom ramen för övervägandena inom EU av frågan om patenterbarhet av datorprogram och att det arbetet bör avvaktas.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser fortfarande att det pågående arbetet inom EU med frågan om patenterbarhet hos datorrelaterade uppfinningar bör avvaktas. Riksdagen bör därför avslå motion T474 yrkande 5.

Upphovsrättsligt skydd

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå ett motionsyrkande med krav på åtgärder för att ytterligare värna det upphovsrättsliga skyddet. Utskottet hänvisar bl.a. till pågående arbete inom Regeringskansliet. Jämför reservation 2 (m).

Bakgrund

Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ger ett tidsbegränsat skydd åt den som skapat ett sådant verk. Skyddet innebär att skaparen av verket, exempelvis en kompositör, har rätt att utnyttja detta ekonomiskt och att han eller hon har ett visst ideellt betonat inflytande över hur och i vilka sammanhang det används.

Begreppen litterära och konstnärliga verk är mycket vidsträckta. För att en produkt över huvud taget skall anses som ett verk och därmed komma i åtnjutande av skydd enligt upphovsrättslagen måste den emellertid ha vad man brukar kalla verkshöjd. Kravet på verkshöjd kan uttryckas så, att en produkt är ett verk om den praktiskt sett inte har kunnat framställas av två personer obe-

roende av varandra. Utanför skyddet faller idéer och uppslag som flera kan tänkas komma på, vanliga nyhetsmeddelanden, vardagliga samtal, enklare nyttoföremål och andra prestationer av rutinmässig eller alldaglig karaktär.

Ett verk kan framträda i många olika former. Det kan vara fixerat på ett materiellt underlag, dvs. i ett exemplar. Exemplar av verket är inte bara en bok eller en målning som kan ge en omedelbar upplevelse av verket, utan också en grammofonskiva, en filmremsa, en trycksats, en matris osv. som endast medelbart kan ge en sådan upplevelse. Verket kan också framträda i obeständig form, t.ex. i uppläsarens ord, i tonerna av ett musikstycke, i bilden på filmduken eller på TV-skärmen. Alla former som verket framträder i faller inom dess skyddssfär, även bearbetningar.

Upphovsmannens rätt att ekonomiskt utnyttja sitt verk innefattar en principiell ensamrätt att framställa exemplar av verket och att göra det tillgängligt för allmänheten, t.ex. genom att framföra det offentligt och sprida exemplar av verket.

I upphovsrättslagen finns också bestämmelser om skydd för vissa prestationer som, även om de inte kan betecknas som litterära eller konstnärliga verk, har ett visst samband med sådan verksamhet och påkallar skydd efter liknande principer som de som gäller för upphovsrätten. Sådana s.k. närstående rättigheter ger musiker, sångare, skådespelare och andra utövande konstnärer ett rättsligt skydd då de framför litterära eller konstnärliga verk. Till de närstående rättigheterna räknas också det skydd som framställare av ljudupptagningar (t.ex. skivproducenter), framställare av upptagningar av rörliga bilder (t.ex. filmproducenter), radio- och TV-företag, framställare av kataloger samt fotografier har enligt upphovsrättslagen.

Rättigheterna enligt upphovsrättslagen tillämpas i första hand endast på svenska verk och prestationer. Det upphovsrättsliga skyddssystemet är dock internationellt, och de flesta länder är bundna av en lång rad internationella konventioner på området. Den viktigaste av konventionerna är Bernkonventionen från år 1886 för skydd av litterära och konstnärliga verk. Konventionen bygger på principen om nationell behandling, vilken innebär att stater som är bundna av konventionen är skyldiga att ge upphovsrättsligt skydd åt verk från alla andra konventionsländer på samma sätt som man skyddar sina egna verk. Ett liknande internationellt skyddssystem gäller på de närstående rättigheternas område, framför allt genom Romkonventionen från år 1961 om skydd för utövande konstnärer, fonogramframställare och radioföretag. Även TRIPS-avtalet innehåller internationella åtaganden på det upphovsrättsliga området.

Det internationella konventionsarbetet på upphovsrättsområdet bedrivs numera huvudsakligen inom Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten, WIPO. År 1996 antogs två tilläggskonventioner till Bernkonventionen, vilka utgör de första stegen mot att på en global nivå anpassa upphovsrätten till den digitala miljön. Den ena konventionen rör den egentliga upphovsrätten och den andra producenternas och de utövande konstnärernas rättigheter, nämligen WIPO-fördraget om upphovsrätt (WCT) respektive WIPO-fördraget om framföranden och fonogram (WPPT). Avsikten är att

samtliga EU:s medlemsstater skall ratificera konventionerna samtidigt. Även gemenskapen kommer att ratificera dem för egen del, eftersom konventionerna innehåller sådant som faller inom dess kompetens.

Motionen

Kent Olsson m.fl. (m) anför i motion Kr254 att det är viktigt att regler som kringgärdar småföretagandet förenklas och avskaffas. Arbetet med regel-förenklingar bör ges en hög politisk prioritet och företagarna själva bör få påverka arbetet genom samråd. Många konstnärer, inte minst bildkonstnärer, är egenföretagare och förenklade regler skulle enligt motionärerna underlätta för de konstnärer som är småföretagare. Motionärerna anför vidare att konstnärer måste kunna känna sig säkra på att lagar och regler om upphovsrätt ger dem en fullgod säkerhet för att deras verk skall vara skyddade. Det begärs ett tillkännagivande i enlighet härmed (yrkande 5).

Pågående arbete

Utvecklingen av informationstekniken har skapat situationer som inte kunde förutses när det upphovsrättsliga systemet utvecklades. Den digitala tekniken har medfört att text, ljud och bild kan kopieras och spridas på ett helt annat sätt än tidigare. Skapandet av nya produkter och tjänster bygger på betydande investeringar, vilka kräver ett tillräckligt skydd i den digitala miljön för upphovsrätt och närstående rättigheter.

Mot denna bakgrund antog rådet i maj 2001 Europaparlamentets och rådets direktiv om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (2001/29/EG). Direktivet bygger på de två WIPO-fördragen WCT och WPPT, och direktivet och dess genomförande är en förutsättning för att EU och dess medlemsstater skall kunna ansluta sig till dessa fördrag. Direktivet avser både upphovsrätt och närstående rättigheter och syftar till att skapa en säker rättslig ram för handel med varor och tjänster som skyddas av upphovsrätt samt till att underlätta utvecklingen av elektronisk handel med nya produkter och multimedietjänster. Genom direktivet harmoniseras rätten till mångfaldigande, spridningsrätten, rätten till överföring till allmänheten, rättsligt skydd av skyddsåtgärder mot kopiering samt system för förvaltning av rättigheter.

I departementspromemorian (Ds 2003:35) Upphovsrätten i informations-samhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m. lämnas förslag till hur direktivet skall genomföras i svensk rätt och till ett svenskt tillträde till WIPO-fördragen. Samtidigt föreslås också vissa andra ändringar som inte direkt följer av direktivet, men som har ett nära samband med de frågor som direktivet behandlar. Förslagen innebär omfattande ändringar i upphovsrättslagen. Förslagen i departementspromemorian har varit föremål för remissbehandling och regeringen har för avsikt att överlämna en proposition till riksdagen senare under innevarande år.

I övrigt kan tilläggas att ett EG-direktiv om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk, s.k. följerätt, antogs hösten 2001 (2001/84/EG). Syftet med direktivet är att harmonisera de nationella reglerna om följerätt (angående innebörden av detta begrepp se avsnittet Följerätt, s. 22). Direktivet skall vara genomfört i svensk rätt senast den 1 januari 2006.

Tidigare behandling

Våren 2003 behandlade utskottet ett likalydande motionsyrkande som det nu aktuella (bet. 2002/03:LU16). Utskottet vidhöll då sina ställningstaganden från våren 2002 och anförde att det inte hade någon annan uppfattning än motionärerna om vikten av att värna det upphovsrättsliga skyddet samt erinrade om de lagändringar som riksdagen beslutat om år 1994 och år 1998 om skärpta åtgärder mot intrång i samtliga immateriella rättigheter (se avsnittet Främjande av patent, s. 7). Vidare framhölls det pågående omfattande arbete som bedrivs på det internationella området som också syftar till att värna skyddet för de immateriella rättigheterna och motverka kränkningar av bl.a. upphovsrätten. Mot denna bakgrund fanns det, enligt utskottets mening, inte skäl för någon riksdagens ytterligare åtgärd.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte heller nu någon annan uppfattning än motionärerna beträffande vikten av att värna det upphovsrättsliga skyddet. Mot bakgrund av det arbete som pågår inom det immaterialrättsliga området, och nu närmast arbetet med genomförande av EG-direktivet om upphovsrätten i informations-samhället, anser utskottet att riksdagen bör avslå motion Kr254 yrkande 5.

Upphovsrätt i anställningsförhållanden

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå en motion om en översyn av frågan om upphovsrätt i anställningsförhållanden. Utskottet hänvisar till pågående och kommande arbete inom Regeringskansliet.

Bakgrund

En grundläggande princip i upphovsrätten är att ensamrätten tillkommer upphovsmannen själv. Principen är inskriven i 1 § upphovsrättslagen, som anger att ensamrätten tillkommer den som skapat verket. Upphovsrätten, som är att betrakta som en förmögenhetsrätt, kan dock disponeras genom avtal. Det innebär att upphovsmannen fritt kan överlåta sin rätt, helt eller delvis.

Upphovsrättslagen innehåller inte någon allmän regel om rättsförhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Utgångspunkten är därför enligt lagen att rätten uppstår hos den anställde och att arbetsgivaren bara kan få en från

den anställde avledd rätt. Ett anställningsavtal kan dock – även utan en uttrycklig avtalsklausul, t.ex. genom sedvänja i en viss bransch – innebära att förfoganderätten till verk som arbetstagaren skapar som ett led i sina arbetsuppgifter skall tillkomma arbetsgivaren.

Upphovsrätten till datorprogram har i och med genomförandet i svensk rätt av ett EG-direktiv om rättsligt skydd för datorprogram fått en särreglering vad gäller anställningsförhållanden. Enligt 40 a § upphovsrättslagen övergår upphovsrätten till ett datorprogram som är skapat av en arbetstagare som ett led i hans eller hennes arbetsuppgifter eller efter instruktioner av arbetsgivaren på arbetsgivaren, om inte något annat är avtalat (prop. 1992/93:48, bet. LU17, rskr. 125). Regelns tillkomst innebar emellertid inte någon egentlig förändring av rättsläget, eftersom sedvänjan på detta område också tidigare innebar att program, tillkomna i anställningsförhållanden, anses överlätna på arbetsgivaren på grund av anställningsavtalet.

Motionen

Magdalena Andersson och Elizabeth Nyström (båda m) pekar i motion L215 på att upphovsrättslagen inte har någon särreglering för upphovsmän som är anställda. I ett anställningsförhållande är det arbetsgivaren som står för produktionskostnader, lön, semesterersättning och andra sociala förmåner till den anställde uphovsmannen, som därutöver är tillförsäkrad anställningstrygghet. Den för ett anställningsförhållande grundläggande principen om att frukterna av arbetet skall komma arbetsgivaren till godo får dock inte genomslag på upphovsrättsområdet – annat än i fråga om datorprogram. Nya produkter och användningsformer som inte kunnat förutses och uttryckligen avtalas om vid anställningsförhållandets tillkomst kan enligt motionärerna inte tas i bruk utan förhandlingar och ofta kostsamma särregleringar rörande upphovsrätten. Därför anser motionärerna att det snarast bör inledas en översyn med inriktning att införa en reglering enligt vilken upphovsrätten i anställningsförhållanden skall tillkomma arbetsgivaren. Ett tillkännagivande begärs i enlighet med detta.

Tidigare behandling

I samband med behandlingen av ett motsvarande motionsyrkande våren 2001 framhöll utskottet att Upphovsrättsutredningens arbete avslutades år 1990 utan att utredningen hunnit lägga fram förslag i de frågor som regleras i 3 kap. upphovsrättslagen, dvs. upphovsrättens övergång. Vidare anfördes att regeringen därefter i olika sammanhang utlovat en översyn av reglerna om upphovsrätten i anställningsförhållanden (prop. 1994/95:58 s. 21 och prop. 1996/97:111 s. 31). Något översynsarbete hade emellertid inte kommit till stånd. Enligt utskottets mening var det angeläget att det utlovade arbetet sätts i gång. Utskottet förutsatte att så kommer att ske senast i samband med att direktivet om upphovsrätten i informationssamhället skall genomföras i svensk rätt. Ett genomförande av direktivet kommer nämligen att kräva en översyn av den svenska upphovsrättslagen, och utskottet förutsatte därför att

bestämmelserna om upphovsrätten i anställningsförhållanden kommer att ses över i det sammanhanget. Något formellt tillkännagivande från riksdagens sida i frågan ansågs enligt utskottets mening inte behövligt. Motionen avstyrktes därför (bet. 2000/01:LU8).

Våren 2003 avstyrkte utskottet ett motsvarande motionsyrkande med hänvisning till det arbete som pågick inom Regeringskansliet med att genomföra direktivet om upphovsrätt i informationssamhället och den allmänna översyn av upphovsrättslagen som därefter skulle påbörjas (bet. 2002/03:LU16).

Utskottets ställningstagande

I departementspromemorian (Ds 2003:35) Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m. lämnas förslag om hur EG-direktivet bör genomföras i svensk rätt. Promemorian har remissbehandlats, och regeringen har för avsikt att överlämna en proposition senare under innevarande år. Sedan arbetet med att införliva direktivet har slutförts planeras, enligt vad utskottet erfarit, en översyn av upphovsrätten bl.a. vad gäller reglerna om upphovsrättens övergång. Mot bakgrund av detta finns det enligt utskottets mening inte anledning att nu föreslå någon åtgärd från riksdagens sida. Utskottet föreslår därför att riksdagen avslår motion L215.

Ersättning för kopiering

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden om en utvärdering av fördelningssystemet för kopieringsersättning. Utskottet hänvisar till pågående och kommande arbete inom Regeringskansliet. Jämför reservation 3 (m, fp, kd, c).

Bakgrund

I 2 kap. upphovsrättslagen finns bestämmelser om inskränkningar i upphovsrätten. En av dem, 13 §, innebär bl.a. att exemplar av upphovsrättsligt skyddade verk kan framställas genom reprografiskt förfarande (främst fotokopiering) inom undervisningsverksamhet, om det finns en sådan avtalslicens som avses i 26 i § upphovsrättslagen. Därmed avses ett avtal om verkutnyttjande som ingåtts mellan en organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området och någon som bedriver undervisningsverksamhet i organiserade former. Organisationen måste vara representativ. Den skall företräda flertalet upphovsmän inom ett visst område. Däremot krävs inte att den företräder alla de kategorier av upphovsmän som kan ingå i området som sådant (se H. Olsson, Upphovsrättslagstiftningen En kommentar, 1996, s. 188). Den upphovsrättsliga organisation som på reprografiområdet ingår avtal om kopiering i undervisningsverksamhet är Bonus Presskopia (Bild Ord Not Upphovsrättslig Samorganisation).

En avtalslicens enligt 26 i § upphovsrättslagen ger användaren rätt att utnyttja verk av det slag som avses med avtalet även om verkens upphovsmän inte företräds av organisationen. I paragrafens fjärde stycke har tagits in bestämmelser som avser att skapa vissa garantier för de upphovsmän som står utanför en avtalsslutande organisation. Utanförstående upphovsmän har rätt till samma ersättning och andra förmåner som upphovsmän företrädda av organisationen har rätt till. Dessutom har de utanförstående upphovsmännen tillförsäkrats en rätt att alltid få ersättning även i de fall då organisationen valt att använda sina medel till annat.

Motionerna

Birgitta Sellén m.fl. (c) anför i motion Kr326 att Bonus Presskopia inte tillåter alla konstnärorganisationer att bli medlemmar. Enligt motionärerna måste staten av den anledningen överväga om den nuvarande metoden är den bästa för att fördela den statliga upphovsrättsersättningen. I motionen begärs ett tillkännagivande om en utvärdering av det rådande fördelningssystemet (yrkande 25).

Motsvarande yrkanden framställs också av Lennart Kollmats m.fl. (fp) i motion Kr 327 (yrkande 6 i denna del) och av Gunilla Tjernberg m.fl. (kd) i motion Kr390 (yrkande 18).

Rättspraxis

Marknadsdomstolen har i en dom den 17 juni 1999 (MD 1999:13) prövat bl.a. frågan om Bonus Presskopia gjort sig skyldig till missbruk av dominerande ställning enligt 19 § konkurrenslagen (1993:20) genom att neka två mindre upphovsrättsliga organisationer medlemskap i Bonus Presskopia. Mot bakgrund av hur avtalslicenssystemet i upphovsrättslagen är utformat ansåg Marknadsdomstolen att Bonus Presskopias agerande inte kunde utgöra något sådant missbruk.

Tidigare behandling

Utskottet har behandlat likalydande motionsyrkanden tidigare, senast våren 2003 i betänkande 2002/03:LU16. Utskottet förutsatte då att den fråga som tas upp i motionerna kommer att bli föremål för överväganden inom ramen för arbetet med att genomföra EG-direktivet om upphovsrätten i informations-samhället. Med hänvisning till det avstyrkte utskottet motionerna.

Utskottets ställningstagande

Som tidigare redovisats lämnas i departementspromemorian (Ds 2003:35) Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m. förslag om hur EG-direktivet bör genomföras i svensk rätt. Promemorian har remissbehandlats och regeringen har för avsikt att överlämna en proposition senare under innevarande år. Sedan arbetet med att införliva direktivet har slutförts planeras en översyn av upphovsrätten bl.a. vad gäller

avtalslicenserna. Med hänvisning till detta finner utskottet inte anledning att nu föreslå någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionsyrkandena. Riksdagen bör således avslå motionerna Kr326 yrkande 25, Kr327 yrkande 6 i denna del och Kr390 yrkande 18.

Ersättning till STIM

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå en motion om undantag för ideella organisationer när det gäller ersättning till STIM för offentliga framföranden av verk. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden från riksdagens sida. Jämför reservation 4 (kd, c).

Bakgrund

Föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM) är en ekonomisk förening, till vilken tonsättare och författare genom ett anslutningsavtal upplåter sina rättigheter till offentligt framförande och inspelning på skiva, band, film osv. Föreningen tecknar avtal med musikanvändare samt inkasserar och fördelar till rättighetshavarna ersättningen för offentliga framföranden och inspelningar. STIM, som har samarbete med liknande organisationer över hela världen, kontrollerar också att skyddad musik inte spelas offentligt eller i förvärvsverksamhet utan tillstånd.

Regler om vissa situationer då offentliga framföranden får ske utan tillstånd och utan att ersättning för utnyttjandet av verket utgår till upphovsmannen finns intagna i 21 § upphovsrättslagen. Där anges att ett utgivet verk får framföras fritt under förutsättning att framförandet av verket inte är det huvudsakliga, tillträdet till evenemanget är avgiftsfritt och anordnandet sker utan förvärvssyfte. Andra inskränkningar i upphovsmannens ensamrätt gäller vid offentligt framförande av ett verk vid undervisning eller gudstjänst.

Motionen

Eskil Erlandsson och Kenneth Johansson (båda c) pekar i motion L276 på att bestämmelsen i 21 § upphovsrättslagen förutsätter bl.a. att någon entréavgift inte betalats. I de fall ideella föreningar tar upp ett inträde vid sina arrangemang anser motionärerna att STIM ställer orimliga krav på ersättning för den musik som framförs vid arrangemanget. Motionärerna yrkar att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag till ändring av upphovsrättslagen så att undantag kan medges för ideella organisationer.

Tidigare behandling

Utskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat motionsyrkanden med samma inriktning som det nu aktuella, senast våren 2003 i betänkande 2002/03: L U 1 6 . I dessa sammanhang har utskottet erinrat om att upphovsrätten är

en del av förmögenhetsrätten och att det upphovsrättsliga skyddet ger upphovsmannen ensamrätt att utnyttja det skyddade verket ekonomiskt. STIM förvaltar i sin verksamhet enskilda upphovsmäns ekonomiska rättigheter, vilka är att se som upphovsmännens förmögenhetstillgångar. Enligt utskottets mening borde det därför inte komma i fråga att genom ytterligare lagstiftningsåtgärder ingripa i upphovsmännens möjligheter att ta till vara sina rättigheter. Vidare har utskottet understrukt att det måste beaktas att Sverige är bundet av internationella konventioner som begränsar konventionsstaternas möjligheter att inskränka de rättigheter som tillkommer upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter. De bestämmelser om inskränkningar i upphovsrätten som lagen redan i dag innehåller och de gränsdragningsproblem som därvid kan göra sig gällande borde därför, enligt vad utskottet anfört, överlämnas till rättstillämpningen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare inställning och anser att riksdagen bör avslå motion L276.

Följerätt

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå ett motionsyrkande om hanteringen av ersättningen enligt bestämmelserna om följerätt. Utskottet anser alltså att motionsönskemålet är tillgodosett genom en dom från Högsta domstolen.

Bakgrund

Det franska begreppet droit de suite är den vedertagna beteckningen för en till upphovsrätten knuten ersättning till bildkonstnärer när deras verk vidareförsäljs. Bestämmelser om droit de suite – följerätt – finns i 26 j § upphovsrättslagen. Bestämmelserna innebär att en konstnär har rätt till en andel av försäljningspriset när hans eller hennes konstverk vidareförsäljs yrkesmässigt.

Ersättningsrätten kan bara göras gällande av en organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området. Ersättningsrätten förvaltas sålunda kollektivt. I den proposition som ligger till grund för reglerna om följerätt finns dock inga närmare uppgifter om hur uppörd och distribution av ersättningen skall hanteras (prop. 1994/95:151). I lagstiftningsärendet pekade utskottet därför på några betydelsefulla förutsättningar för att avgiftssystemet skall fungera som en upphovsrättsligt grundad inkomstkälla för konstnärerna och deras arvingar. Ett effektivt och smidigt samarbete måste etableras med konsthandeln. Den totala avgiftsvolymen måste vara tillräckligt stor för att bära de administrativa kostnaderna för systemet. En grundläggande förutsätt-

ning är vidare, framhöll utskottet, att rutinerna för att inkassera och distribuera ersättningarna kan göras effektiva utan att de blir resurskrävande (bet. 1995/96:LU1).

Många – men inte alla – länder inom EU har någon form av bestämmelser om följerätt. Bland de länder som har regler om följerätt skiljer sig reglernas innehåll åt, bl.a. vad gäller ersättningens storlek. Avsaknaden av regler i vissa länder och skillnaderna i reglernas utformning mellan länderna har inom EU ansetts kunna inverka negativt på den gemensamma marknadens funktion.

Mot denna bakgrund antog rådet hösten 2001 direktivet om upphovsman- nens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt), 2001/84/EG.

Motionen

Lennart Kollmats m.fl. (fp) hävdar i motion Kr327 att bara en organisation hittills har hanterat inkassering och utbetalning av ersättning vid vidareför- säljning av konstverk. Denna monopolsituation är enligt motionärerna inte acceptabel, och det begärs att detta skall ges regeringen till känna (yrkande 6 i denna del).

Tidigare behandling

Då utskottet våren 2001 (bet. 2000/01:LU8) behandlade ett motionsyrkande med motsvarande inriktning som det nu aktuella pekade utskottet på att två upphovsrättsorganisationer administrerar ifrågavarande avgifter. BUS (Bild- konst Upphovsrätt i Sverige), som representerade omkring 4 000 konstnärer, var den organisation som införde ikraftträdandet av den nya lagstiftningen om följerätt hade förberett och organiserat sin verksamhet för att administrera inkasseringen och distributionen av ersättningsbeloppen. En ny organisation, numera DUR (Konstnärernas Intresseförening för droit de suite upphovsrätt i Sverige), hade därefter bildats för att bedriva samma verksamhet. Etableringen av den nya organisationen, som vid starten uppgavs ha ca 750 medlemmar, föranledde ett antal rättsliga processer om rätten att administrera avgifterna.

Utskottet redovisade också att det, enligt ett avgörande från Högsta dom- stolen i oktober 2000 i mål mellan BUS och DUR (NJA 2000 s. 445), var klarlagt att fler än en organisation samtidigt kan vara behöriga att administrera inkasseringsverksamheten. Mot denna bakgrund ansåg utskottet motionsyr- kandet i fråga tillgodosett, och yrkandet avstyrktes.

Utskottet var, med anledning av återkommande motionsyrkanden i frågan, av samma uppfattning våren 2002 och våren 2003 (bet. 2001/02:LU17 re- spektive 2002/03:LU16).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin uppfattning att det nu aktuella motionsyrkandet är tillgodosett genom Högsta domstolens avgörande år 2000. Riksdagen bör därför avslå motion Kr327 yrkande 6 i denna del.

Arenarätt

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden om s.k. arenarätt. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden från riksdagens sida. Jämför reservation 5 (m, kd).

Bakgrund

I upphovsrättslagen finns, som tidigare redovisats, bestämmelser om skydd för vissa prestationer som, även om de inte kan betecknas som litterära eller konstnärliga verk, har ett visst samband med sådan verksamhet och påkallar skydd efter liknande principer som de som gäller för upphovsrätten. Sådana s.k. närstående rättigheter ger musiker, sångare, skådespelare och andra utövande konstnärer ett rättsligt skydd då de framför litterära eller konstnärliga verk.

Bestämmelserna, som återfinns i 45 § upphovsrättslagen, gäller endast utövande konstnärer som framför litterära eller konstnärliga verk, exempelvis reciterar en dikt, spelar ett musikstycke på ett instrument eller agerar i en spelfilm. Framförandet måste avse ett verk, men det är utan betydelse om detta åtnjuter skydd eller inte. Skyddet omfattar däremot inte exempelvis imitatörer, akrobater, cirkus- eller varietéartister och inte heller idrottsutövare.

Inom vissa utländska rättsordningar finns ett skydd även för framföranden som inte avser litterära eller konstnärliga verk. Ett sådant skydd, en s.k. droit de stade (arenarätt), förbjuder oauktoriserad fixering och överföring av exempelvis sportprestationer (se H. Olsson, Upphovsrättslagstiftningen En kommentar, 1996, s. 258 samt M. Koktvedgaard och M. Levin, Lärobok i immaterialrätt, 2002, s. 96). I Sverige har vid olika tillfällen diskuterats huruvida man borde utvidga skyddet på sätt som skett på vissa håll i utlandet. Vid upphovsrättslagens tillkomst ansågs emellertid ett sådant skydd inte lämpligt (se NJA II 1961 s. 300 och s. 304), och i samband med 1986 års lagstiftning om en förstärkning av skyddet för de närstående rättigheterna (prop. 1985/86:79, bet. LU32) hänvisades till att artister och andra utövare som saknar upphovsrättsligt skydd i allmänhet kontraktsvägen kan skaffa sig garantier mot att obehöriga upptagningar av deras prestationer sker.

Motionerna

Ingemar Vänerlov m.fl. (kd) pekar i motion L298 på att det i dag inte finns någon skyddslagstiftning som gäller exempelvis arrangörer av idrottsevenemang. Motionärerna framhåller att s.k. arenarättigheter finns i vissa andra länder. Möjligheten att införa liknande rättigheter i Sverige bör enligt motionärerna utredas, och det begärs ett tillkännagivande därom.

Ett motsvarande yrkande om idrottens rätt att äga sina egna arrangemang framställs av Kent Olsson m.fl. (m) i motion Kr282 (yrkande 3).

Tidigare behandling

Motioner med motsvarande innehåll har behandlats av utskottet vid flera tillfällen tidigare, senast våren 2003 i betänkande 2002/03:LU16. Utskottet har därvid uttalat att det varken i motionerna eller på annat sätt framförts några bärande skäl för att man i Sverige skall överväga införande av ett nytt immaterialrättsligt skydd i enlighet med motionsönskemålen. De antaganden som gjordes år 1986 om möjligheter för utövare som saknar upphovsrättsligt skydd att avtalsvägen få till stånd garantier mot obehöriga upptagningar är, såvitt utskottet kunnat bedöma, riktiga. Utskottet har vidare konstaterat att frågan om droit de stade inte heller förefaller aktuell inom EU eller i något annat internationellt sammanhang. Motionsyrkandena har avstyrkts, och riksdagen har följt utskottet.

Utskottets ställningstagande

Såvitt utskottet erfarit förekommer det inte regler om s.k. arenarätt i något europeiskt land. Frågan har såvitt utskottet känner till inte heller tagits upp inom EU under senare tid.

Utskottet ser inte heller nu någon anledning att föreslå något riksdagsinitiativ i frågan. Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna L298 och Kr282 yrkande 3.

Reservationer

1. Datorrelaterade uppfinningar, punkt 3 (v, c)

av Tasso Stafilidis (v) och Viviann Gerdin (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om datorrelaterade uppfinningar. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:T474 yrkande 5.

Ställningstagande

I likhet med motionärerna anser vi att det är olyckligt att EU blivit drivande i fråga om patenträtt på mjukvara. Sådana patent bidrar till att befästa den utveckling mot monopolsituationer som redan nu i alltför stor utsträckning präglar mjukvarumarknaden. Det ligger en stor fara i en utveckling där patenträtten alltmer blir storföretagens rätt mot de enskilda innovatörerna och de entreprenörer som är basen för framtida tillväxt och välstånd. Patenträtten måste utformas så att den stöder gemensamma europeiska ansträngningar att utveckla småföretagandet och välståndet i hela Europa. När det gäller förslaget till direktiv om patenterbarhet för datorrelaterade uppfinningar bör därför den svenska utgångspunkten vara att patent på mjukvara inte skall vara tillåtet.

Vad som nu anförts bör riksdagen, med bifall till motion T474 yrkande 5, som sin mening ge regeringen till känna.

2. Upphovsrättsligt skydd, punkt 4 (m)

av Inger René (m), Bertil Kjellberg (m) och Henrik von Sydow (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om upphovsrättsligt skydd. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:Kr254 yrkande 5.

Ställningstagande

Många konstnärer, inte minst bildkonstnärer, är egenföretagare. Det är viktigt att regler som kringgärdar småföretagandet förenklas och avskaffas. Arbetet med regelförenklingar bör ges en hög politisk prioritet och företagarna bör själva få påverka arbetet genom samråd. Förenklade regler skulle också i hög grad underlätta för konstnärer som är småföretagare. Vidare måste konstnärer kunna känna sig säkra på att lagar och regler om upphovsrätt ger dem en fullgod säkerhet för att deras verk skall vara skyddade. Det får ankomma på regeringen att lägga fram erforderliga lagförslag och i övrigt vidta åtgärder i enlighet med det anförda.

Vad som nu anförts bör riksdagen, med bifall till motion Kr254 yrkande 5, som sin mening ge regeringen till känna.

3. Ersättning för kopiering, punkt 6 (m, fp, kd, c)

av Inger René (m), Jan Ertsborn (fp), Yvonne Andersson (kd), Bertil Kjellberg (m), Martin Andreasson (fp), Viviann Gerdin (c) och Henrik von Sydow (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen om ersättning för kopiering. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:Kr326 yrkande 25, 2003/04:Kr327 yrkande 6 i denna del och 2003/04:Kr390 yrkande 18.

Ställningstagande

Bonus Presskopia träffar avtal om fotokopiering av upphovsrättsligt skyddade verk och bevakar upphovsmännens ekonomiska intressen. Man arbetar med detta på uppdrag av ett antal konstnärsorganisationer. Mindre konstnärsorganisationer får dock inte ansluta sig till Bonus Presskopia, eftersom bara en medlemsorganisation tillåts för varje konstform. Mot den bakgrunden anser vi, i likhet med motionärerna, att regeringen måste överväga om den nuvarande metoden är den bästa för att fördela den statliga upphovsrättsersättningen. En utvärdering av det rådande fördelningssystemet bör göras.

Vad som nu anförts bör riksdagen, med bifall till motionerna Kr326 yrkande 25, Kr327 yrkande 6 i denna del och Kr390 yrkande 18, som sin mening ge regeringen till känna.

4. Ersättning till STIM, punkt 7 (kd, c)

av Yvonne Andersson (kd) och Viviann Gerdin (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om ersättning till STIM. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:L276.

Ställningstagande

Ideella föreningar arbetar utan förvärvssyfte och måste kunna göra något positivt för sin omgivning utan att lagar försvårar verksamheten. I likhet med motionärerna anser vi att STIM ställer orimliga krav på ersättning för den musik som framförs vid de ideella organisationernas och studieförbundens olika arrangemang. Det måste därför göras ett undantag i upphovsrättslagen för den ideella verksamhet som bedrivs på kulturområdet. Det får ankomma på regeringen att lägga fram erforderliga lagförslag.

Vad som nu anförts bör riksdagen, med bifall till motion L276, som sin mening ge regeringen till känna.

5. Arenarätt, punkt 9 (m, kd)

av Inger René (m), Yvonne Andersson (kd), Bertil Kjellberg (m) och Henrik von Sydow (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om arenarätt. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:L298 och 2003/04:Kr282 yrkande 3.

Ställningstagande

Vi kan konstatera att det i Sverige saknas en särskild skyddslagstiftning för arrangörer av idrottsevenemang. Visserligen har arrangörerna av sådana evenemang en rätt till arenan där evenemanget äger rum, men informationen kring evenemanget saknar immaterialrättsligt skydd. En sådan skyddslagstiftning, s.k. arenarätt, finns i vissa andra länder. Enligt vår mening finns det skäl att i en utredning närmare analysera behovet av en lagstiftning om arenarätt även i Sverige. Det får ankomma på regeringen att tillkalla en sådan utredning och utfärda direktiv i enlighet med det anförda.

Vad som nu anförts bör riksdagen, med bifall till motionerna L298 och Kr282 yrkande 3, som sin mening ge regeringen till känna.

Särskilt yttrande

Främjande av patent, punkt 1 (m)

Inger René (m), Bertil Kjellberg (m) och Henrik von Sydow (m) anför:

Vi anser i likhet med vad som anføres i motion L247 att det är mycket angeläget att stimulera uppfinnare att fullfölja sina idéer och att hjälpa dem att omsätta dessa till framgångsrika produkter som kan skapa nya industrier och arbetstillfällen. Utan ett väl fungerande patentsystem skulle det vara meningslöst med satsningar på långsiktig forskning och utveckling. Det är viktigt att de kostnader som är förenade med en patentansökan kan hållas på en rimlig nivå. Det gäller också att på olika sätt beivra patentintrång. En uppfinnare som kanske redan haft stora kostnader, ofta av beskattade medel, för utveckling och patentsökning av sin uppfinning kan ha svårt att bekosta beivrandet av ett sådant intrång, speciellt som det ofta görs av företag med betydande ekonomisk styrka. Som motionären anför bör samhället i den situationen ge uppfinnarna stöd. Det skulle innebära en markering om att uppfinnarnas arbete är viktigt för Sverige och öka deras benägenhet att utveckla idéer till framgångsrika produkter. Detta kan bidra till att bredda Sveriges industriella bas och skapa nya arbetstillfällen.

Vi vill nu i första hand avvakta resultatet av det arbete som pågår på det patenträttsliga området och har inte funnit skäl att reservera oss.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2003

2003/04:L215 av Magdalena Andersson och Elizabeth Nyström (båda m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av frågan om upphovsrätten i anställningsförhållanden.

2003/04:L247 av Henrik Westman (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om innovationer och uppfinnare och deras betydelse och villkor.

2003/04:L276 av Eskil Erlandsson och Kenneth Johansson (båda c):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av upphovsrättslagen så att undantag kan medges för ideella organisationer.

2003/04:L298 av Ingemar Vänerlov m.fl. (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning av arenarättigheter för evenemang där det i dag inte finns någon upphovsrätt.

2003/04:L346 av Kenth Högström (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en statlig eller annan stabil patentförsäkring i syfte att skydda svenska innovatörers patent.

2003/04:Kr254 av Kent Olsson m.fl. (m):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om upphovsrätten.

2003/04:Kr282 av Kent Olsson m.fl. (m):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om idrottens rätt att äga sina egna arrangemang.

2003/04:Kr326 av Birgitta Sellén m.fl. (c):

25. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att en utvärdering av det rådande fördelningssystemet för konstnärsorganisationer bör göras.

2003/04:Kr327 av Lennart Kollmats m.fl. (fp):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om upphovsrättslig ersättning till konstnärer och droit de suite.

2003/04:Kr390 av Gunilla Tjernberg m.fl. (kd):

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utvärdering av fördelningen av den statliga upphovsrättsersättningen.

2003/04:T474 av Sven Bergström m.fl. (c):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att initiativ bör tas till en omförhandling av det nyligen fattade beslutet syftande till att undanröja möjligheten till patent på mjukvara.

2003/04:N414 av Ingegerd Saarinen m.fl. (mp):

17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda vad det skulle kosta att ge dem som drabbas av ett intrång, innan deras patent beviljats, en skälig ersättning för detta.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att skadestånd för intrång skall kunna krävas efter det att patentet beviljats.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda effekterna av sänkta kostnader för svenska innovatörer i samband med ansökan om svenskt patent.